

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Frygt og bæven

Citation: Kierkegaard, Søren: "Frygt og bæven", i Kierkegaard, Søren: *Frygt og bæven*, udg. af Lars Petersen ; Merete Jørgensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 314. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur:
<https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-kierkegaard02val-shoot-idm140578675413616.pdf>
(tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Frygt og bæven

2. Tro og frihed

S.K.s generelle opgør med fornuften er på et konkret historisk plan et opgør med den markante strømning i tidens filosofi og teologi, der arbejdede i forlængelse af den tyske filosof G.W.F. Hegel. S.K.s kritik fremføres overvejende på en vrængende, latterliggørende måde; der sker som regel ikke nogen egentlig diskussion af de hegelianske synspunkter, men de udstilles og udleveres til den indforståede 315 læsers hånlige latter.

F.eks. fremstilles den hegelianske teologis fornuftsægteskab med filosofien som regulær prostitution:

»Theologien sidder sminket ved Vinduet og beiler til dens Gunst, falbyder sin Deilighed til Philosophien« (*Frygt og Bæven* 34). S.K. protesterer mod en udvikling, hvor man trækker troen ned på jorden ved at gøre den fornuftig og samtidig gør mennesket eller det almene til Gud, hvorved Han bliver usynlig og overflødig. Den egentlige, seriøse diskussion med de hegelianske synspunkter foregår ved, at S.K. indtrængende fremfører sine egne synspunkter, der så udelukker de andre. Modsætningen mellem de to opfattelser kan skematisk markeres således:

- abstrakt/logisk
- objektivitet
- videnskab
- harmoni
- mediation/fornuft
- det almene
- determinisme
- refleksion
- filosofi
- konkret/eksistentielt
- subjektivitet
- lidenskab
- konflikt
- paradoks
- den enkelte
- frihed/spring/valg
- handlen
- tro

Hvis man læser dette skema således, at ethvert begreb hos S.K. er udløst som automatisk protest mod det modsatte, så kan skemaet opfattes som udtryk for, at der er noget mekanisk, tvangsmæssigt ved S.K.s oprør: at en urolig og selvstændig ånd spræller hysterisk, som en fisk i Systemets net, dvs. at enhver form for system og harmoni automatisk vil udløse oprør og konflikt. Der er nok noget om, at forfatterskabets temperament er mest til drama, at dets liv er »Aandens kraftige Uro og Hjertets dybe Utaalmodighed« (*Tre opbyggelige Taler*, 1843, 132), og at det i sin rastløse åndelige frihedstrang må reagere klaustrofobisk på enhver »omfavnende« fornuft som på en farlig fælde. Langt vigtigere er det imidlertid, at forfatterskabet i sin søgen efter sandhed må være kritisk over for ethvert forsøg på at etablere bekvemme og illusoriske forståelser, der mere udspringer af kærlighed til det enkle, beroligende og selvbekræftende (og af angst for det modsatte) end af kærlighed til sandheden. Som Kresten Nordentoft skriver: »Kierkegaard anskuer Hegels filosofi psykologisk som en forsvarsmekanisme 316 i sytten bind, rettet mod den »Jordlivets Uvished« (VII 74), der er det negative udtryk for skabergudens usynlighed, fordi det evige for det endelige menneske kun viser sig i en negativ, svigefuld, uverificerbar, flertydig, indirekte skikkelse« (*Nordentoft 1972 197*).

Men søger nu ikke også S.K. havn til sidst? Forfatterskabet peger på troen som den store forsoning, men peger samtidig på de store vanskeligheder ved at komme frem til denne tro: at mennesket må overgive sig »betingelsesløst«, dvs. ufornuftigt, absurd, troende til Gud. Så hvis man siger, at troen hos S.K. er en smuk drøm og en frelsende illusion, så har han selv gjort alt for at vise, hvor »urealistisk« troen er i den forstand, at den kræver, at man fjerner sig *uendeligt* fra almindelige menneskelige forestillinger: troen er ikke et selvbekræftende, beroligende spejl, men den indebærer, at mennesker hengiver sig til ydmyghed og usikkerhed. Jo »fornuftigere« en betragtning man anlægger, jo større bliver *afgrunden* mellem mennesker og Gud, Han fortøner sig mere og mere i det fjerne, og en almindelig, traditionel tro er allerede kun: »Troens fjerneste Mulighed, der yderst i Synskredsen ahner sin Gjenstand, dog adskilt fra den ved et svælgende Dyb, indenfor hvilket Fortvivlelsen driver sit Spil« (*Frygt og Bæven* 23). Den menneskelige forstand må acceptere sin egen undergang, for at mennesket kan komme over den afgrund, der adskiller det fra Gud: »at troe er just at tabe Forstanden for at vinde Gud« (*Sygdommen til Døden* 195). Jf. *Philosophiske Smuler*: »Men denne Forstandens Undergang er det jo ogsaa Paradoxet vil« (*SV IV 241*). Det er som altid hos S.K. lidenskab, der »driver værket«, og den lidenskabelige del af forstanden drages mod afgrunden: konfronteret med paradokset »mærker (forstanden), at det nok bliver dens Undergang. Forsaa vidt har da Forstanden meget at indvende mod det, og dog, paa den anden Side vil jo Forstanden i sin paradoxe Lidenskab sin egen

Undergang (...) Selvkjærligheden ligger til Grund i Kjærligheden, men dens paradoxe Lidenskab vil paa det Høieste netop sin egen Undergang« (smst.), »enhver Lidenskabs høieste Potens er altid at ville sin egen Undergang« (SV IV 230).

Opgøret med fornuften er hos S.K. parallelt med opgøret med *de andre*. At blive sig selv, en enkelt, er for S.K. ensbetydende med at forkaste den fælles forståelse med de andre. Det er S.K.'s påstand, at mennesker flygter fra frihed og angst og sandhed og dermed flygter fra at være alene med sig selv og Gud, ved at klamre sig til en illusorisk tryghed i fællesskabet med de andre, hvor man bruger hinanden til at få sig selv bekræftet som »rigtig« og give sig selv »identitet«. Et sted i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* står der: »Som man i Ørkenen maa reise i store Caravaner af Frygt for Røvere og vilde Dyr, saaledes har Individerne nu en Gru for Existentsen, fordi den er gudforladt, kun i store Drifter [dvs. flokke] vove de at leve, og klamre sig sammen *en masse* for dog at være Noget« (SV VII 345).